

"Bir şeyin küçüklük ve gizlilik ve muhatiyet derecesi ile, ona karşı ihtimamkârlık ve ihmalden masuniyet ve müdahale-i gayrdan ve tesadüfün oyuncaklığından mahfuziyeti ziyadeleşerek, onun üstünde mahlukiyet ve mec'uliyetin zuhuru..." İzah eder misiniz?

"Ey kardeş bil ki; cüz'iyatta ve emsalleri çoğaltmakta kudretin tasarrufu tavassu' ettiği miktarca, tek tek ferdlere karşı inayetin derecesi dahi o kadar daha kuvvetleşir. Öyle ise ey insan, deme: Ben bir deniz içinde bir katreyim, denizin büyüklüğü ve genişliği beni nazar-ı inayetten setredip unutturur. Kellâ! Öyle değil... Belki deniz, senin bütün emsalinde cari olan bir nizam-ı kavi ve nafizin kuvvetiyle, senin onda muhat olduğun ve perdelerine sarıldığıın nisbette sana ebedî bir şâhid-i mahfuzdur."

"Çünkü bir şeyin küçüklük ve gizlilik ve muhatiyet derecesi ile ona karşı ihtimamkârlık ve ihmalden masuniyet ve müdahale-i gayrdan ve tesadüfün oyuncaklığından mahfuziyeti ziyadeleşerek, onun üstününde mahlukiyet ve mec'uliyetin zuhuru tezayüd ediyor."(1)

Allah'ın sıfatları ezeli ve ebedi olduğu için bütün mahlukatına olan ihtimamı, dikkati, özeni (*tabiri caiz ise*) aynı ve eşittir. Herhangi bir şey Allah'ın nazarının ve sıfatlarının dışında kalamaz ki *-haşa-* unutulup ihtimam ve inayetten mahrum kalsın.

"Büyük mahluklar Allah'ın ihtimam ve inayetine tam ve mükemmel mazhar olurken, küçük mahluklar aynı inayet ve ihtimama mazhar olamaz." demek Allah'ı bilememek ve kemal sıfatlarını anlayamamak anlamına gelir.

İhtimam ve inayet konusunda büyük küçük ayrışması, âciz olan insanlarda geçerlidir. Mesela bir padişah aciz ve cahil olduğu için bütün raiyetine eşit bir şekilde ihtimam ve özen gösteremez. Çok vatandaşı onun nazarından kaçıp, gizlenip, saklanıp zulme ve haksızlığa maruz kalabilir.

Ama Allah'ın ilmi, iradesi, kudreti, inayet ve keremi sonsuz olduğu için bütün mahlukatını aynı ve eşit bir şekilde görür, bilir ve hak ettiği kadar ihtimam ve inayete mazhar eder. Küçük şeyler inayet gözünün dışında kalmazlar. Aksine eşya küçüldükçe inayet daha da parlar ve artar.

Allah'ın ezeli ve ebedi inayeti yanında dağ ile küçük bir karınca aynı ihtimam ve özene mazhar olur. "**Dağ büyük olduğu için inayeti fazla, karınca küçük olduğu için inayeti** (ilgi, ikram) **az olur.**" diye bir noksanlık söz konusu değildir.

Hatta öyle ki Allah küçük ve cüzi varlıkları daha bir sanatlı ve inayetli yapmış ki, insanlar bu küçük ve cüzi şeyleri tesadüfe, tabiata ve sebeplere verip şirke düşmesinler.

Cüzi şeyler üstündeki mahlukiyet ve **mec'uliyet** (*birisi tarafından yapılmışlık*) işlemi, daha parlak ve ihtimamlı bir şekildedir. Bu da tevhidin, cüzlerin üstünde de bir mühür gibi bilinmesini ve anlaşılmasını kolaylaştırır.

Allah, bütün mahlukatın rızkını nasıl üstlenip hakkı ile ifa ediyor ise, en küçük bir mikrobun bile rızkını aynı ihtimam ve ihata ile üstlenip hakkıyla ifa ediyor. Gizli, küçük, basit ve çokça bulunan şeyler, *-haşa-* ilahi sıfatların kapsama alanı dışına çıkıp ilahi inayet ve ihtimamdan mahrum kalmıyorlar.

1) bk. [Mesnevi-i Nuriye, Zehre'nin Zeyli \(trc. Badıllı\).](#)